

IAF0542

Sardsüsteemid II Loeng

Gert Jervan
Arvutitehnika instituut
ati.ttu.ee/~gerje
www.pld.ttu.ee/IAF0542

Graphics: © Alexandra Nolle, Gesine Manvelski, 2003

© Gert Jervan

Disainivoog

© Gert Jervan

Hüpoteetiline disainivoog

Generic loop: tool chains differ in the number and type of iterations

© Gert Jervan

Iterative design (1) - After unrolling loop -

SpecC tools

© Gert Jervan

Iterative design (2) - Gajski's Y-chart -

© Gert Jervan

Iterative design (3) - After unrolling loop -

Example: V-model

Skipping some explicit repository updates ..

© Gert Jervan

Arvutusmudelid

Spetsifitseerimine

Sissejuhatus

- Sardüsteemide puhul on märksõnadeks aeg ja samaaegsus (*concurrency*)
- Lõimed (*threads*)!
 - Probleemid:
 - Absoluutselt mittedeterministlikud
 - Täitmisejärjekord tuleb jõuga paika panna (näiteks mutex-itega)
 - "... **threads as a concurrency model are a poor match for embedded systems.** ... they work well only ... where best-effort scheduling policies are sufficient."

Ed Lee: Absolutely Positively on Time, IEEE Computer, July, 2005

Von Neuman'i mudel on surnud!

- **"The lack of timing in the core abstraction is a flaw, from the perspective of embedded software, ..."**

Ed Lee: Absolutely Positively on Time, IEEE Computer, July, 2005

- **"Timing is everything"**

Frank Vahid, WESE 2008

- **What is needed is nearly a reinvention of computer science.**

Ed Lee: Absolutely Positively on Time, IEEE Computer, July, 2005

Spetsifitseerimine

- Sardüsteemide jaoks on vaja arvutusmudeleid, mis ei põhineks threadidel ja mis ei põhineks von Neumanni arvutusmudelil

- **Nontrivial software written with threads, semaphores, and mutexes is incomprehensible to humans.**

Spetsifitseerimine

- Aga mis on mudel?
 - **Definition:** A model is a simplification of another entity, which can be a physical thing or another model. The model contains exactly those characteristics and properties of the modeled entity that are relevant for a given task. A model is minimal with respect to a task if it does not contain any other characteristics than those relevant for the task.

[Jantsch, 2004]

- Millised on nõuded sardsüsteemide spetsifitseerimistehnikatele ja mudelitele?

Nõudmised spetsifitseerimistehnikatele

Hierarhia

- Inimesed ei suuda aru saada süsteemidest, milles on rohkem kui ca 5 objekti. Tegelikud süsteemid nõuavad palju enamat

proc
proc
proc

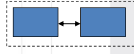
- Käitumuslik hierarhia
Näited: olekud, protsessid, protseduurid.

- Struktuurne hierarhia
Näited: Protsessorid, räkid, trükkplaadid

Nõudmised spetsifitseerimistehnikatele

Komponentide-põhine disain

- Süsteemid peavad olema loodud komponentidest
- Struktuurne käitumine
 - Alamsüsteemide käitumisest peaks olema "kerge" tuletada süsteemi, kui terviku käitumine
- Samaaegsus
 - Reaalses süsteemides toimub palju tegevusi samaaegselt
- Sünkroniseerimine ja kommunikatsioon
 - Komponentid peavad suhtlema!

Nõudmised spetsifitseerimistehnikatele

Ajaline käitumine

- Esmaoluline sidumaks reaalse maailmaga
 - Igasugune lisainformatsioon (perioodid, sõltuvused, stsenaariumid) on teretulnud
 - Ka kasutatava platvormi ajaline käitumine (kiirus) peaks olema teada
 - Väga suur mõju disainiprotsessile!

"The lack of timing in the core abstraction (of computer science) is a flaw, from the perspective of embedded software" [Lee, 2005]

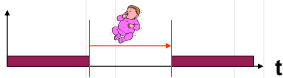
Ajaline käitumine

Neli nõuet spetsifikatsioonidele:

1. Ligipääs timerile aja mõõtmiseks

2. Protsesside viivitamise võimaldamine

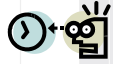

Ajaline käitumine

3. Timeoutide kirjeldamine

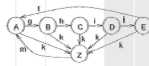
4. Meetodid deadline'ide ja planeeringute (schedule) kirjeldamiseks

Nõudmised spetsifitseerimistehnikatele

Tugi reageerivate süsteemide loomiseks

- Olekutele suunatud käitumine
Vajalik reageerivatele süsteemidele;
Tavaline automaadimudel ei ole piisav.
- Sündmuste käsitlemine
(sisemised või välised sündmused)
- Eranditele (exception) suunatud käitumine

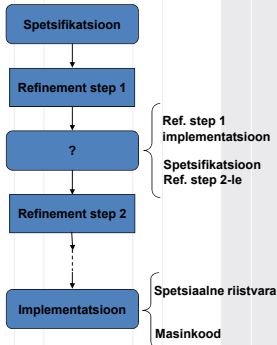

Nõudmised spetsifitseerimistehnikatele

- Programmeerimiselementide olemasolu
 - Näiteks peaks olemas olema: aritmeetilised operatsioonid, tsükliid ja funktsioonide väljakutsed
- Täidetav (ei ole algebralisi spetsifikatsioone)
- Tugi suurte süsteemide kirjeldamiseks (∞ OO)
- Valdkonna-spetsiifilisus
- Loetavus
- Porditavus ja paindlikkus
- Lõpetamine
 - Peaks olema selge, milliseks ajahetkeks on kõik arvutused lõppenud
- Tugi mitte-standartsetele I/O seadmetele
Otsene ligipääs lülititele, displeidele, ...
- Mitte-funktsionaalsed omadused:
 - Veakindlus, kättesaadavus, EMC-omadused, kaal, suurus, kasutajasõbralikkus, laiendatavus, eluiga, võimsustarve, ...
- Sobiv arvutusmudel
 - Aga mida tähendab "arvutamine"?

Spetsifikatsioonid ja implementatsioonid

- Spetsifikatsioon: Süsteemi käitumuse ja muude omaduste kirjeldus
 - Projekteerija saab oma tööks (sisendiks) spetsifikatsiooni ja loob selle põhjal implementatsiooni (toote). Toode luuakse paljude täiustavate sammude jooksul (refinement steps)

19

Spetsifikatsioon

- Spetsifikatsioonid võivad olla:
 - Mitteformaalsed (loomulikus keeles)
 - Detailsemad ja ühetähenduslikumad, kasutades spetsifikatsioonikeeli
- Spetsifikatsioonikeeled peavad:
 - Olema võimalised hästi väljendama peamisi süsteem omadusi ja erinevaid aspekte sisutihedal ja selgel kujul
 - Sobima hästi nõuete täitmise kontrolliks ja implementatsioonide sünteesiks (soovitavalt automaatselt)
- Alati tuleb valida see keel, mis antud süsteemi jaoks sobiks kõige paremini!

20

Spetsifikatsioonikeeled

- Spetsifikatsioonikeeled võivad olla
 - Graafilised
 - Tekstilised
- Spetsifikatsioonikeeled võivad olla
 - Tavalised programmeerimiskeeled (C, C++)
 - Riistvara kirjelduskeeled (VHDL, Verilog)
 - Spetsiaalsed keeled, mida kasutatakse erinevates valdkondades süsteemide spetsifitseerimiseks. Tihti põhinevad need mingil *arvutusudelil* (model of computation)

21

Süsteemide spetsifitseerimine

- Mida me tahame sardsüsteemi spetsifikatsiooniga peale hakata?
 1. Valideerida süsteemi kirjeldust, et kontrollida, kas funktsionaalsus vastab soovitud ja et vajadused on kirjeldatud korrektselt. Selleks kasutatakse:
 - Formaalset verifitseerimist
 - Simuleerimist
 2. Et sünteesida efektiivseid rakendusi

22

Formaalsed mudelid

- Me sooviksime, et spetsifitseerimiskeeled oleks hästi defineeritud semantikaga → spetsifikatsioonid peaksid olema ühetähenduslikud
 - Semantika on reeglite kogu, mis seob tähenduse (interpretatsiooni) süntaktiliste keelekonstruktsioonidega (sümbolite kombinatsiooniga)
 - Semantika põhineb aluseks oleval arvutusudelil
- Nimetatud mudel määrab ära, milliseid süsteeme saab selle keelega kirjeldada
Arvutusmudel määrab ära keele väljendusvõime

23

Formaalsed mudelid (2)

- Kas me sooviksime kasutada suure väljendusvõimega keeli (et saaksime kirjeldada mida iganes)?
Vahest mitte!
 - Suur väljendusvõime: imperatiivne mudel (näiteks C või Java piiranguteta kasutamine):
 - Võime kirjeldada "kõike"
 - Puudub võimalus formaalseks analüüsiks (või see on väga keerukas)
 - Piiratud väljendusvõime, mis põhineb hästi valitud arvutusudelil:
 - Spetsifitseerida saab ainult valitud süsteeme
 - Formaalne analüüs on võimalik
 - Efektive (võib-olla isegi automaatse) sünteesi võimalus

24

Arvutusmodelid (Models of Computation)

25

Arvutusmodelid

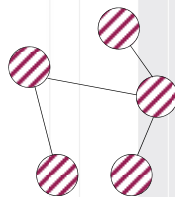
- Arvutusmodelid (*models of computation*) käsitlevad keele täitmismudeli (*execution model*) loomiseks vajalikke teoreetiliste valikute kogumeid
 - Disain on esitatud kui komponentide kogum, mida võib vaadelda kui isoleeritud monoliitseid mooduleid (tihti kutsutakse neid protsessideks – *processes* või ülesanneteks – *tasks*), mis suhtlevad omavahel ja ümbruskonnaga
 - Arvutusmodel defineerib nende moodulite käitumise ning omavahelise suhtlemise

26

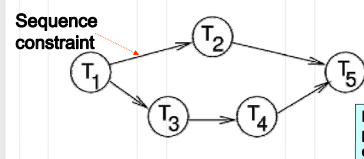
Arvutusmodelid (2)

- Arvutusmodelid esitavad:
 - Süsteemi loomiseks vajalikke komponente
 - Kuidas iga komponent (protsess või ülesanne) teostab oma sisemisi arvutusi
 - Kuidas komponendid vahetavad omavahel informatsiooni
 - Kuidas nad seostuvad omavahel kattuvuse (concurrency) mõistes
- Mõningad arvutusmodelid ei kajasta moodulite sisemust, vaid üksnes nende suhtlemist ja kattuvust

27

Dependence graph

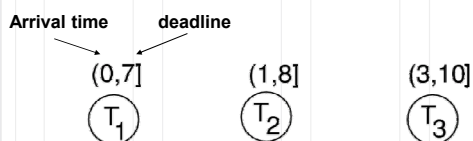
- **Def.:** A **dependence graph** is a directed graph $G=(V,E)$ in which $E \subseteq V \times V$ is a partial order.
- If $(v1, v2) \in E$, then $v1$ is called an **immediate predecessor** of $v2$ and $v2$ is called an **immediate successor** of $v1$.
- Suppose E^* is the transitive closure of E . If $(v1, v2) \in E^*$, then $v1$ is called a **predecessor** of $v2$ and $v2$ is called a **successor** of $v1$.

28

Dependence graph

Aja mõiste

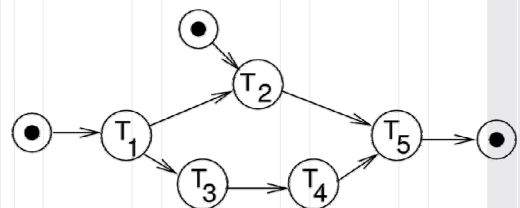
- Sõltuvusgraafid võivad kanda täiendavat informatsiooni, nagu näiteks ajalist informatsiooni

© Gert Jervan

Dependence graph

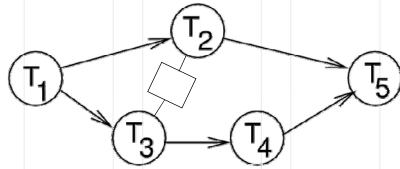
I/O-informatsioon

© Gert Jervan

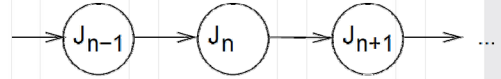
Dependence graph

Jagatud ressursid

Dependence graph

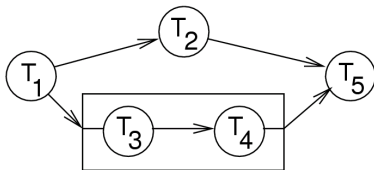
Perioodilised planeeringud

- Üks töö (job) on sõltuvusgraafi ühekordne läbimine
- Perioodilised sõltuvusgraafid on lõpmatud

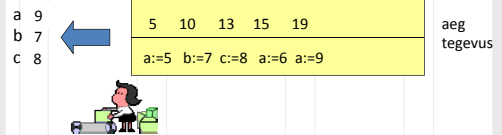
Dependence graph

Hierarhilised ülesandegraafid

Komponendid

- Von Neumann'i mudel
 - Järjestikuline täitmine
- Diskreetsed sündmused
 - järjekord

Komponendid (2)

- Automaadid

- Differentiaalvõrrandid

$$\frac{\partial^2 x}{\partial t^2} = b$$

Kattuvus (Concurrency)

- Süsteemid koosnevad tegevuste (protsessid või ülesanded) kogumist. Neid tegevusi võib potentsiaalselt täita paralleelselt, ehk teisisõnu: nad on kattuvad (concurrent).
- Kuidas vältida kattuvust? See on üks aspekt, milles arvutusmodelid erinevad
 - Andmete-põhine kattuvus
 - Kontrolli-põhine kattuvus

Andmete-põhine kattuvus

- Süsteem on kirjeldatud kui protsesside kogum ilma määratlemata täitmisejärjekorraga

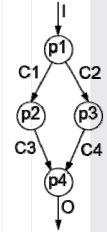
- Protsesside täitmise järjekord (ja selle põhjal võib kaudselt teha järeldusi paralleelsi kohta) on fikseeritud ainult andmete sõltuvuse põhjal
 - Väga tüüpiline paljudes DSP rakendustes

Andmete-põhine kattuvus (2)

```

Process p1( in int a, out int x, out int y) {
.....
}
Process p2( in int a, out int x) {
.....
}
Process p3( in int a, out int x) {
.....
}
Process p4( in int a, in int b, out int x) {
.....
}

channel int I, O, C1, C2, C3, C4;
p1(I, C1, C2);
p2(C1, C3);
p3(C2, C4);
p4(C3, C4, O);
    
```


Ei ole oluline, mis järjekorras me need kirjutame

Kontrolli-põhine kattuvus

- Protsesside täitmise järjekord on üheselt kirjeldatud süsteemi spetsifikatsioonis
- Kasutatakse spetsiaalseid konstruktsioone et määrata ära täitmise järjekord ja kattuvus

Kontrolli-põhine kattuvus (2)

```

module p1:
.....
end module

module p2:
.....
end module

module p3:
.....
end module

module p4:
.....
end module

run p1;
[run p2 || run 3];
run p4
    
```

Siin on kirjutamise järjekord esmaoluline

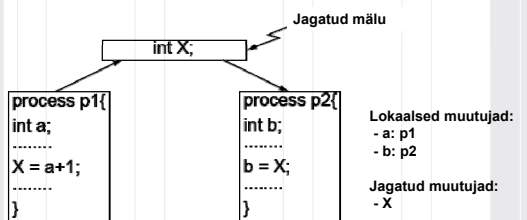
- See näide on kirjutatud ESTERELis
- Protsess p1 algab esimesena ja peab lõppema enne kui p2 ja p3 algavad
- p2 ja p3 algavad paralleelselt
- p2 ja p3 peavad mõlemad lõppema, enne kui p4 saab alustada

Kommunikatsioon

- Protsessid peavad info vahetuseks kommunikeeruma
- Erinevad arvutusmudelid kasutavad erinevaid arvutusmudeleid
- Jagatud mälu (*shared memory*)
- Sõnumite edastamine (*message passing*)
 - Blokeeriv
 - Mitte-blokeeriv

Jagatud mälu

- Iga saatev protsess kirjutab jagatud muutujatesse, mida saavad omakorda vastuvõtavad protsessid lugeda

Jagatud mälu (2)

- Võivad tekkida võidujooksud (*race conditions*) ⇨ tagajärjeks vastuolulised andmed
- ⇨ Kriitilised sektsioonid = sektsioonid, kus ressursile (näiteks jagatud mälu) tuleb garanteerida ainuõiguslik ligipääs

```
process a {
  ..
  P(S) //lukustamine
  .. //kriitiline sektsioon
  V(S) //luku vabastamine
}
```

```
process b {
  ..
  P(S) //lukustamine
  .. //kriitiline sektsioon
  V(S) //luku vabastamine
}
```

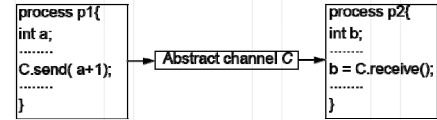
Ilma võidujooksuta ligipääs jagatud mälu, mida kaitseb lukk S

- Seda mudelit kasutavad:
 - Kriitiliste sektsioonide vastastikune välistamine
 - Cache coherency (jagatud vahemälu) protokollid

43

Sõnumite edastamine

- Andmed edastatakse üle abstraktse kommunikatsioonikeskkonna, mida nimetatakse kanaliks

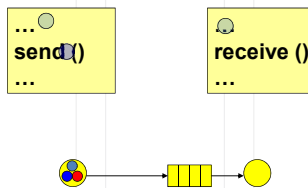

- See kommunikatsioonimudel on piisav kirjeldamiseks hajussüsteeme (*distributed systems*)

44

Mitteblokeeriv (asünkroonne)

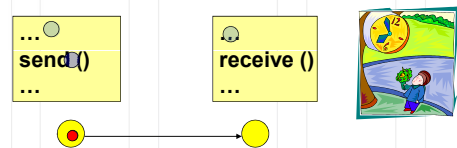
- Saatja ei pea ootama kuni sõnum on kohale jõudnud; Potentsiaalne probleem: Puhvri täitumine

45

Blokeeriv sõnumite edastamine – rendez-vous

- Saatja ootab kuni vastuvõtja on sõnumi kätte saanud

- Protsess, mis suhtleb, blokeerib end (*suspends*), kuni teine protsess on valmis andmete ülekandeks
- Need kaks protsess peavad ennast enne andmete ülekannet sünkroniseerima

46

Laiendatud rendez-vous

- Vastuvõttev pool peab saatma spetsiaalse teate kättesaamise kohta. Vastu võttev pool võib teostada enne teate saatmist andmete kontrolli.

```
...
send()
...
```

```
...
receive ()
...
ack
...
```


47

Sünkroniseerimine

- Sünkroniseerimist ei saa eraldada kommunikatsioonist
 - Iga protsesside vaheline suhtlemine eeldab mõningast kommunikatsiooni ja sünkroniseerimist
- Sünkroniseerimine: Üks protsess on seisatud (*suspended*) kuni teise täitmine jõuab mingi punktini
 - Kontrolli-põhine sünkroniseerimine
 - Andmete põhine sünkroniseerimine

48

Kontrolli-põhine sünkroniseerimine

```
module p1:
.....
end module

module p2:
.....
end module

module p3:
.....
end module

module p4:
.....
end module

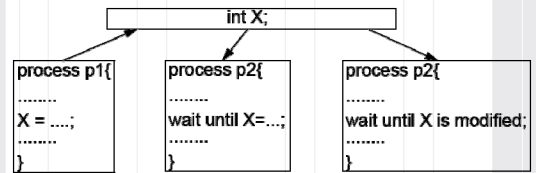
run p1;
[run p2 || run 3];
run p4
```

- Kontrolli-põhise sünkroniseerimise puhul tegeleb sünkroniseerimisega kontrollstruktuur
- Siin on mitmeid sünkroniseerimise punkte:
 - peale p1 lõpetamist ja enne p2, p3 algust
 - Peale p2 ja p3 lõppemist ning enne p4 algust

49

Andmete põhine sünkroniseerimine

- Kommunikatsioonimehhanismid väljendavad kaudselt ka sünkroniseerimist
- Jagatud mälu põhine sünkroniseerimine

50

Andmete põhine sünkroniseerimine (2)

- Sõnumite edastamise põhine sünkroniseerimine
 - Kommunikatsiooni blokeerimine sõnumitega tähendab automaatselt saatja ja vastuvõtja vahelist sünkroniseerimist

51

Protsesside omadused

- Protsesside arv
 - Staatile; (Dünaamiliselt muutuv riistvaraplattform?)
- Käitumuslik hierarhia:
 - Protsesside rekursiivne deklareerimine (ADA, VHDL)

```
process {
  process {
    process {
  }}}
```
 - või kõik deklareeritud samal tasemel (sammstruktuurse hierahia suunas)

```
process { ... }
process { ... }
process { ... }
```

52

Protsesside omadused (2)

- Erinevad tehnikad protsesside loomiseks
 - Ilmutatud kujul koodis (vt. ADA)

```
declare
process P1 ...
```
 - fork ja join (vt. Unix)

```
id = fork();
```
 - spetsiaalsed protsessi loomise funktsioonid

```
id = create_process(P1);
```

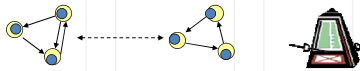
53

Sünkroonsed v. asünkroonsed keeled

- Mitmete protsesside kirjeldamine on paljudes keeltes mittedeterministlik: Ülesannete täitmise järjekord ei ole kindlaks määratud (võib mõjutada tulemust).
- Sünkroonsed keeled: põhinevad automaatide teoorial.
- „Sünkroonsed keelte eesmärgiks on pakkuda kõrgtaseme, modulaarseid konstruktsioone, et selliseid automaate oleks kergem luua“ [Halbwachs].
- Sünkroonsed keeled kirjeldavad samaaegselt töötavaid automaate.

54

Sünkroonsed v. asünkroonsed keeled

- Sünkroonsed keeled eeldavad (globaalset) taktisignaali. Igal taktil arvestatakse kõikide sisenditega, arvutatakse uued olekud ja väljundid ning alles siis tehakse siire.
- See eeldab levitamismehhanisme kõikidesse süsteemi osadesse.
- Ideaalne vaade üheaegsele toimimisele.
- Eeliseks on deterministliku käitumise tagamine.

Tüüpilised arvutusmudelid

- Olekudiagrammid (StateCharts)
- Andmevoo (dataflow) mudelid
- Petri võrgud (Petri Nets)
- Diskreetsed sündmused (Discrete events)
- (Sünkroonsed) lõplikud olekumasinad (Finite State Machines)
- Sünkroonsed/reaktiivsed keeled
- Koosdisaini lõplikud olekumasinad
- Timed Automata

Klassifikatsioon

Communication/ local computations	Shared memory	Message passing	
		Synchronous	Asynchronous
Undefined components	Plain text, use cases (Message) sequence charts		
Communicating finite state machines	StateCharts		SDL
Data flow	(Not useful)		Kahn networks, SDF
Petri nets		C/E nets, P/T nets, ...	
Discrete event (DE) model	VHDL, Verilog, SystemC, ...	Only experimental systems, e.g. distributed DE in Ptolemy	
Von Neumann model	C, C++, Java	C, C++, Java with libraries CSP, ADA	

Kokkuvõtteks

- Googelda: Edward A. Lee, UCB
- Axel Jantsch: Modeling Embedded Systems and Soc's: Concurrency and Time in Models of Computation, Morgan-Kaufman, 2004
- Võimalus ise katsetada: Ptolemy
 - Ptolemy (UC Berkeley) is an environment for simulating multiple models of computation
 - <http://ptolemy.berkeley.edu/>

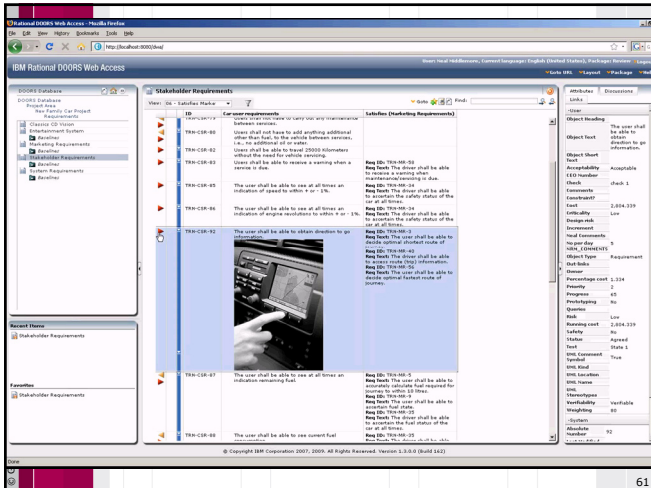
Küsimusi?

Gert Jervan
ati.ttu.ee/~gerje

Nõudmiste hõlmamine tekstilisel kujul

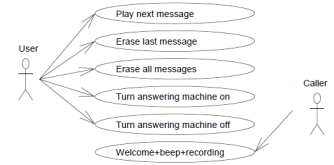
- Disainiprojekti väga varastes faasides on loodav süsteem (*system under design - SUD*) üldiselt kirjeldatud vaid tavalises keeles (Eesti, rootsi, inglise...)
- Nõudmised töövahenditele:
 - Masin-loetav
 - Versioonihaldus
 - Sõltuvuste analüüs
 - Näide: IBM Rational DOORS®

Kasutusmallid (Use cases)

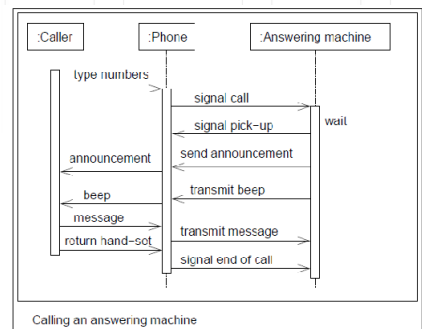
- Kasutusmallid kirjeldavad SUD võimaliku rakendamist
- Kasutusel UMLis (Unified Modeling Language)
- Neither a precisely specified model of the computations nor a precisely specified model of the communication
- Näide: automaatvastaja

Järgnevusdiagrammid (sequence charts)

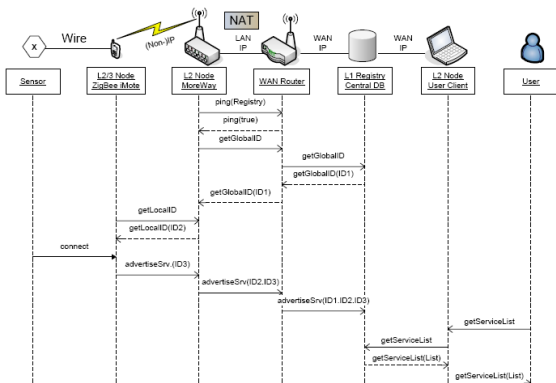
- Kirjeldavalt üheselt informatsiooni liikumist
- Üks dimensioon (tavaliselt vertikaalne) on aeg
- Teine kirjeldab ruumilist jaotust
- Varem kutsuti ka Message Sequence Charts
- Sisalduvad UMLis

Näide

Automaatvastaja kirjeldus UMLis

Näide

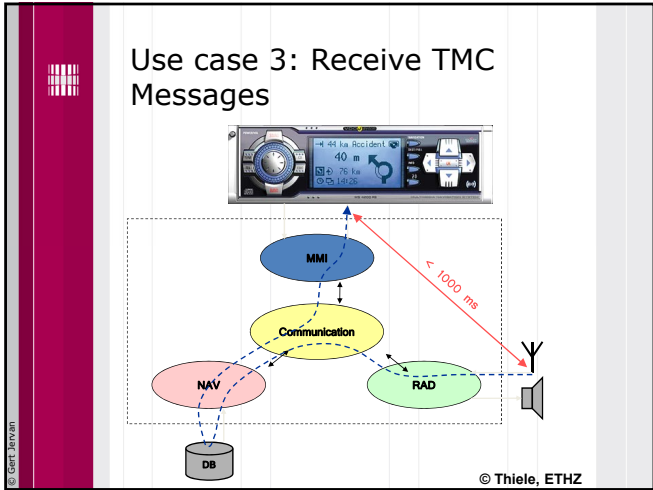
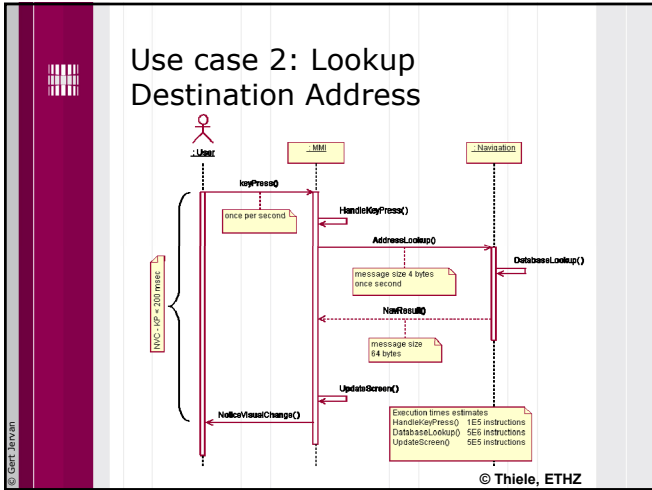
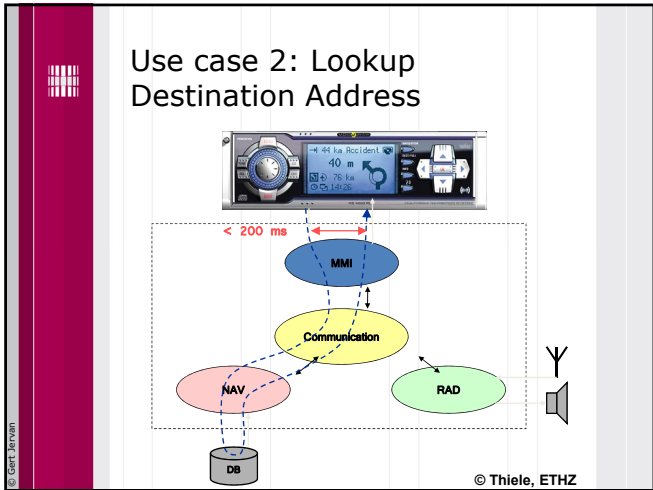
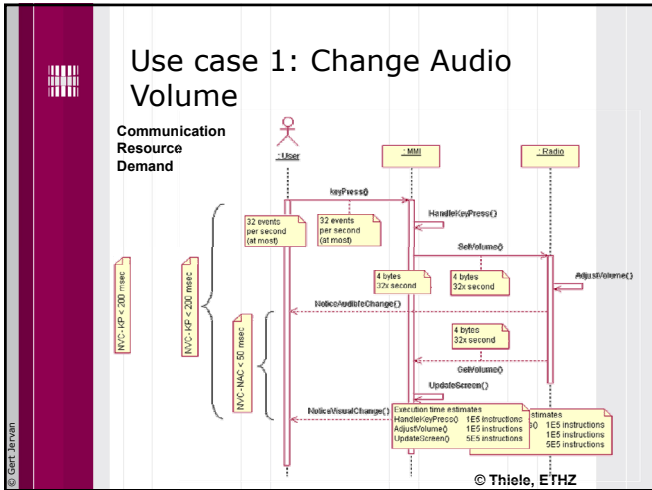
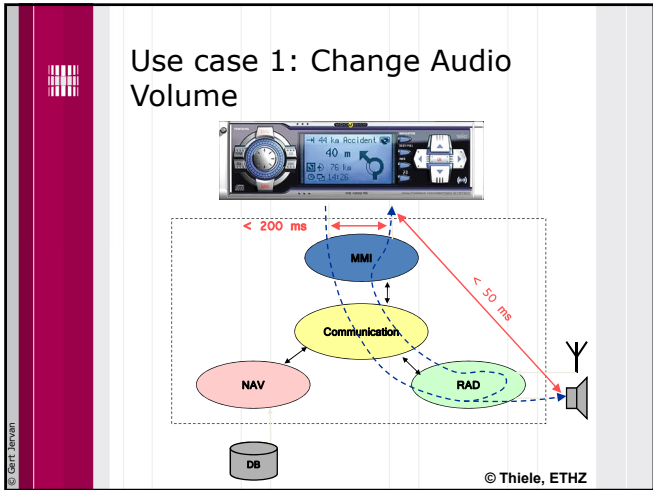
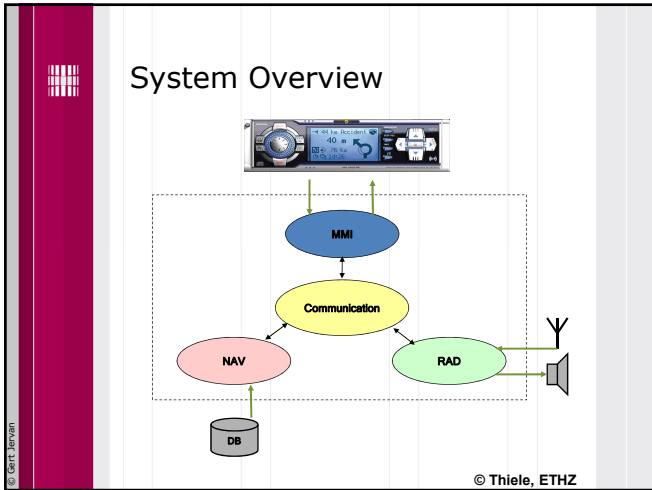

Application: In-Car Navigation System

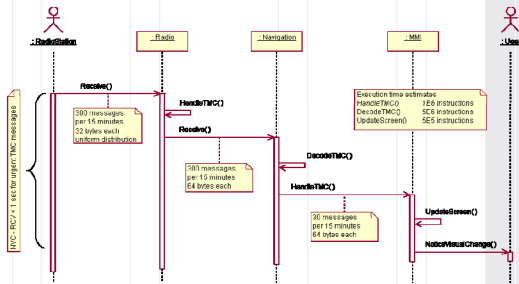
- Car radio with navigation system
- User interface needs to be responsive
- Traffic messages (TMC) must be processed in a timely way
- Several applications may execute concurrently

© Thiele, ETHZ

Use case 3: Receive TMC Messages

© Thiele, ETHZ

(Message) Sequence Charts

PROs:

- Appropriate for visualizing schedules,
- Proven method for representing schedules in transportation.
- Standard defined: ITU-TS Recommendation Z.120: Message Sequence Chart (MSC), ITU-TS, Geneva, 1996.
- Semantics also defined: ITU-TS Recommendation Z.120: Message Sequence Chart (MSC)—Annex B: Algebraic Semantics of Message Sequence Charts, ITU-TS, Geneva.

CONS:

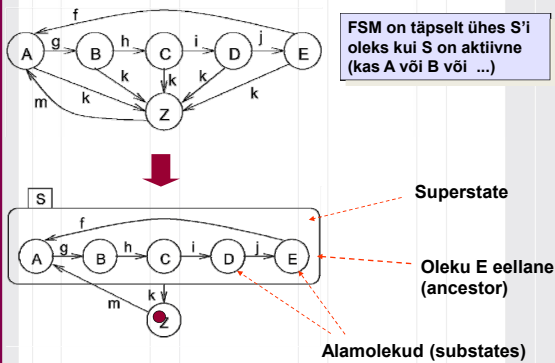
- describes just one case, no timing tolerances: "What does an MSC specification mean: does it describe all behaviors of a system, or does it describe a set of sample behaviors of a system?"

Olekudiagrammid (StateCharts)

Olekudiagrammid

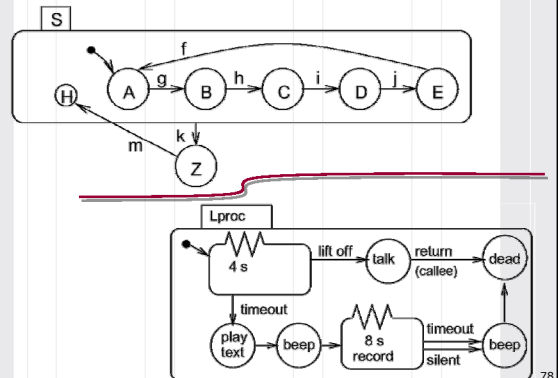
- Arvutusudel, mis põhineb jagatud mälu kommunikatsioonil
- Sobib ainult kontraktustele (mitte hajussüsteemidele)
- Klassikaline automaat ei ole sobiv keerukate süsteemide kirjeldamiseks (keerukaid graafe ei ole võimalik inimestel mõista)
- Hierarhia sisse toomine ⇨ StateCharts [Harel, 1987]

Hierarhia

77

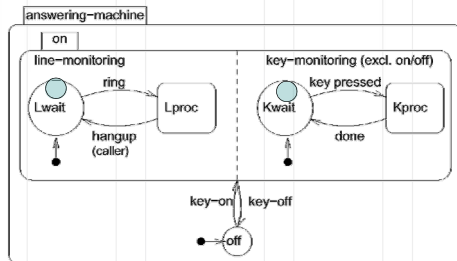
Ajalugu, vaikimisi olek, timerid

78

Kattuvus

- AND-superstate

79

Hinnang StateChart'ile

- Pros:
 - Hierarhia lubab suvalist komplekti AND- ja OR-superstate'e.
 - Mitmed kommentstarkvarapaketid (StateMate, StateFlow, BetterState, ...)
 - On olemas „back-end“ tarkvara StateChart'ide transleerimiseks C-sse või VHDLi, võimaldades sedasi tarkvaralisi ja riistvaralisi lahendusi.

80

Hinnang StateChart'ile (2)

- Cons:
 - Genereeritud C programmid ei ole alati efektiivsed
 - Ei sobi hajusrakendustele
 - Ei ole programmilisi konstruktsioone
 - Ei võimalda kirjeldada mitte-funktsionaalset käitumist
 - Ei ole objekt orienteeritud
 - Ei võimalda haarata struktuurset hierarhiat

Laiendused:

- Module charts struktuurse hierarhia kirjelduseks

81

Küsimusi?

Gert Jervan
ati.ttu.ee/~gerje

127